

Samarbeid mellom
helsestasjons- og skolehelsetjenesten
og den offentlige tannhelsetjenesten

Foto: Shutterstock

Nordland
FYLKESKOMMUNE

Innledning

Samarbeid

Den offentlige tannhelsetjenesten skal etter tannhelsetjenesteloven § 1-3 gi et regelmessig og oppsøkende tannhelsetilbud til utvalgte prioriterte grupper, blant annet barn og ungdom 0–20 år. I praksis ivaretas barnas rett til tannhelsehjelp i helsestasjonen frem til barna er 3 år. For at tannhelsetjenesten skal kunne oppfylle kravet til oppsøkende virksomhet for denne pasientgruppen, må den offentlige tannhelsetjenesten samarbeide med helsestasjons- og skolehelsetjenesten i kommunene.

«Nasjonal faglig retningslinje for det helsefremmende og forebyggende arbeidet i helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom», og «Nasjonal faglig retningslinje for tannhelsetjenester til barn og unge 0-20 år» pålegger den offentlige tannhelsetjenesten og helsestasjons- og skolehelsetjenesten å ha et systematisk samarbeid. Nasjonale føringer anbefaler skriftlig samarbeidsavtale mellom tjenestene.

Formål med samarbeidet

Formålet med samarbeidet er å sikre barn og unges rettigheter og bidra til optimal tannhelse for dem. Samtidig er det et mål om å redusere sosial ulikhet i tannhelse blant barn og unge i Nordland.

Et systematisk samarbeid mellom tjenestene vil bidra til å sikre barn og ungdom god kvalitet på det samlede helsetilbudet, riktige prioriteringer og helhetlige forløp.

Samarbeidet skal også sikre riktig håndtering og rutiner i forbindelse med henvisninger fra helsestasjons- og skolehelsetjenesten til tannhelsetjenesten.

Lover og nasjonale føringer som er styrende for samarbeidet

- Nasjonal faglig retningslinje for helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjon, skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom
- Nasjonal faglig retningslinje for tannhelsetjenester til barn og unge 0 – 20 år
- Lov om tannhelsetjenesten
- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester

Avtalen lastes ned fra Nordland fylkeskommunes intranettside

Avtalen signeres av klinikkleder og leder for helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Samarbeidsavtalen

Formålet med avtalen er å sikre barn og unges rettigheter og bidra til best mulig tannhelse blant dem.

Ansvarsområder for helsestasjons- og skolehelsetjenesten

- Delta på årlig samarbeidsmøte med tannhelsetjenesten.
- Gi ansatte i tannhelsetjenesten faglig støtte og veiledning ved behov.
- Foreta munnundersøkelser på barn ved 6 uker, 6 måneder, 12 måneder og 24 måneder.
- Henvise barn og unge til tannhelsetjenesten etter kriterier fastsatt i henvisningsskjema.
- Følge opp barns tannhelse og etablere gode tannhelsevaner med tannpuss 2xdaglig og sunt kosthold fra tidlig alder. Tannhelse bør omtales i relasjon til temaer som hygiene, måltidsvaner og ernæring i Helsestasjonsprogrammet 0 – 5 år.
- Bidra til et strukturert samarbeid med tannhelsetjenesten.
- Gi råd og veiledning om tannhelse og kosthold som en del av helsesamtalen på 1. og 8. trinn.

Ansvarsområder for tannhelsetjenesten

- Innkalle til årlig møte med helsestasjons- og skolehelsetjenesten.
Tannhelsetjenesten har ansvar for å avtale møtedato og skrive møtereferat. Møtereferatet sendes til helsestasjons- og skolehelsetjenesten.
- Gi ansatte i helsestasjons- og skolehelsetjenesten faglig støtte og veiledning.
- Sikre rutiner for at helsestasjons- og skolehelsetjenesten kan henvise barn og ungdom til tannhelsetjenesten ved behov.
- Innkalle barn og unge som er henvist fra helsestasjonens- og skolehelsetjenesten til undersøkelse og oppfølging.
- Gi tilbakemelding (epikrise) ved gjennomført tilsyn etter henvisning.
- Bidra til et strukturert samarbeid med helsestasjons- og skolehelsetjenesten.
- Rapportere til KOSTRA hvor mange 2-åringer som er henvist fra helsestasjonen til tannhelsetjenesten.

Samarbeidsmøte:

Innhold og aktuelle saker

Opprettelse av samarbeidsavtale – årlig gjennomgang

Samarbeidsavtalen gjennomgås på det årlige samarbeidsmøtet. Avtalen blir automatisk forlenget med 1 år om gangen hvis ikke annet er meldt skriftlig.

Kontaktpersoner i tannhelsetjenesten og helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Kontaktpersonene skal fungere som et bindeledd mellom tjenestene.

Gjennomgang av tannhelsestatistikk

Helsesykepleiere og annet personell i helsestasjons- og skolehelsetjenesten oppdateres på tannhelsestatistikk i området.

Helsefremmende skoler i samarbeid med skolehelsetjenesten

- Hvilke helsefremmende tiltak kan skolehelsetjenesten og tannhelsetjenesten samarbeide om i skolen?
- Hva er behovet?

Samarbeidsprosjekter bør sees i sammenheng med tannhelsestatistikk/ andre relaterte utfordringer.

Råd og veiledning om tannhelse og kosthold som skal gis på helsesamtalen på 1. og 8. trinn (samarbeid med skolehelsetjenesten)

Tannhelsetjenesten gir oppdatert informasjon og kunnskap til skolehelsetjenesten.

Henvisningskriterier til tannhelsetjenesten

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten bør henvise barn og unge til tannhelsetjenesten etter kriterier fastsatt i henvisningsskjema. Henvisningsskjema kan hentes fra fylkeskommunens internettside [her](#).

Oral undersøkelse barn 0 - 2 år i samarbeid med helsestasjonstjenesten

Tannhelsetjenesten skal gi nødvendig opplæring og veiledning i gjennomføring av oral undersøkelse barn 0 - 2 år.

Eventuelle utfordringer/ problemområder

Er det eventuelle utfordringer eller problemområder som bør diskuteres på samarbeidsmøtet?

Rutiner for samarbeid mellom tannhelsetjenesten og helsestasjonstjenesten om barn 0-5 år

Tannhelsetjenesten har ansvar for at helsesykepleier og annet personell ved helsestasjoner/ familiesentre får veiledning og opplæring i tannhelse, slik at foresatte får den informasjonen de trenger for å ivareta sitt barns tannhelse.

Munnundersøkelse på helsestasjonen

Barns tannhelse ivaretas av helsestasjon/familiesentre i alderen 0-2 år, og det er helsesykepleier/lege som undersøker munnhulen i denne alderen.

Munnundersøkelsene skal foretas ved bestemte aldre.

6 uker

Undersøk munnhulen for sopp (trøske) og misdannelser. I forbindelse med amme-problemer bør også tunge- og leppebånd og ganen undersøkes og det bør vurderes behov for oppfølging hos fastlege.

6 måneder

I denne alderen kommer gjerne de første tennene i underkjevens front. Det viktigste formålet med undersøkelsen er å se om barnet har fått tenner og vise foreldre hvordan de kan pusse. Målet er å etablere en vane med tannpuss to ganger daglig med en knapt synlig mengde fluortannkrem.

1 år

Ved ett-års alder har barna oftest fått alle fire fortenner, både oppe og nede.

Jekslene er vanligvis ikke kommet.

Undersøk ved å løfte barnets overleppe, og se om det er synlig belegg (plakk) på forsiden av overkjevens fortenner. Bruk eventuelt den butte enden av en tannpirker og før den langs tannkjøttskanten for å se etter belegg. Gjør tilsvarende i underkjeven. Instruer foreldre i tannpuss to ganger daglig med en mengde fluortannkrem som tilsvarer barnets lillefingernegl. Hvis det er problemer med tannpuss og store mengder plakk er synlig, bør barnet henvises til tannklinikk. Vurder også henvisning hvis foreldre opplyser om munnproblemer av ulik art.

2 år

Ved to-års alder er vanligvis hjørnetenner og de første jekslene kommet. Innled undersøkelsen med å løfte barnets overleppe og se om det er synlig plakk på forsiden av overkjevens fortenner. Bruk gjerne den butte enden av en tannpirker og før den langs tannkjøttskanten for å se om det er belegg. Se på jeksler og slimhinner. Henvis til tannklinikken hvis du ser hull eller misfarginger, eller det er problemer med tannpuss og synlig plakk. Instruer foreldre i tannpuss to ganger daglig med en mengde fluortannkrem som tilsvarer barnets lillefingernegl.

Tannhelseinformasjon på helsestasjonen

Helsesykepleier eller lege bør påpeke viktigheten av å etablere gode vaner for tannpuss to ganger daglig fra første tann. Tenner og tannhelse bør også omtales i relasjon til temaer som hygiene, måltidsvaner og ernæring.

5 måneder

- Kostholdsanbefaling i tråd med nasjonale retningslinjer. Fokus på begrenset sukkerinntak, mengde og hyppighet. Vann som tørstedrikk.
- Tannpuss med fluortannkrem morgen og kveld fra frembrudd av første tann. En knapt synlig mengde tannkrem på børsten. Fokus på gode tannhelsevaner fra tidlig alder.

6 måneder - munnundersøkelse

- Kosthold og tannpuss som ved 5 måneder.

8 måneder

- Kostholdsanbefaling i tråd med nasjonale retningslinjer. Fokus på begrenset sukkerinntak, mengde og hyppighet. Vann som tørstedrikk.
- Tannpuss med fluortannkrem morgen og kveld fra frembrudd av første tann. En knapt synlig mengde tannkrem på børsten. Utfordringer med tannpuss på små barn. Instruksjon i børsteteknikk. Tannklinikken kan gi veiledning.

10 måneder

- Kosthold og tannpuss som ved 8 måneder. Spør om det går greit med tannpuss.

12 måneder - munnundersøkelse

- Kosthold og tannpuss som ved 8 og 10 måneder. Mengde tannkrem tilsvarende barnets lillefingernegl.

15 måneder

- Oppfølging av informasjon ved 8 og 10 måneder.
- Frembrudd av de første melkejeksler er nært forestående. Informer om viktigheten å pusse jekslene. Instruer i pusseteknikk ved behov.

2 år - munnundersøkelse

- Oppfølging av informasjon ved 8 og 10 måneder.
- Frembrudd av de bakerste melkejeksler er nært forestående. Informer om viktigheten av å pusse jekslene. Instruer i pusseteknikk ved behov.
- Er det behov for henvisning til tannhelsetjenesten?

Amming

Morsmelk inneholder bakteriedrepende, bakteriehemmende og beskyttende stoffer.

Amming kan likevel bidra til karies hvis man ikke er nøye med tannpuss og kosthold, spesielt etter at barnet har blitt ett år. Fram til barnet er ett år trenger du ikke å begrense antall nattamminger av hensyn til tannhelsen.

Amming kan faktisk i noen grad beskytte mot kariesutvikling før barnet er ett år. Amming om natten etter ett års alder kan gi økt kariesaktivitet, og bør derfor begrenses. Når barnet har fått tenner er det viktig med daglig tannpuss morgen og kveld med fluortannkrem.

Smokk og fingersuging

Små barn har et medfødt sugebehov. Hvis barn avvennes med smokk for tidlig, kan de gå over til å suge på fingeren. Det er ikke ønskelig fordi det kan være vanskeligere å slutte med fingersuging.

Helsestasjonen bør vurdere barnets modenhet og foreldrenes motivasjon for å støtte barnet i avvenningen, før foreldrene motiveres til å avvenne små barn med smokk.

Når barnet er 3-4 år, bør helsestasjonen informere foreldrene om at smokk og fingersuging kan føre til bittfeil. Hvor ofte og lenge smokk eller finger brukes har stor betydning for hvor stor bittfeilen blir. Bruk av smokk og finger bør begrenses til innsoving.

Før 5 års alder bør helsestasjonen motivere for å avslutte alle sugevaner.

Det er viktig at slike uvaner stoppes før permanente fortenner bryter frem, da det kan føre til betydelig tannstillingsfeil (åpent bitt og kryssbitt).

Fluortannkrem

Barn og unge bør pusse tennene med fluortannkrem to ganger daglig fra første tann.

- Under 1 år: Knapt synlig mengde fluortannkrem (0,1 ml)
- 1 år: Fluortannkrem tilsvarende barnets lillefingernegl
- 3 år: Ertstor mengde fluortannkrem (0,25 mg)

Barn og unge kan i spesielle tilfeller benytte fluortilskudd i tillegg til fluortannkrem

I enkelte tilfeller kan det være behov for å benytte andre fluortilskudd i tillegg til fluortannkrem etter individuell vurdering av tannlege eller tannpleier:

- hvis det oppstår et kariesproblem
- hvis det er vanskelig å gjennomføre god tannpuss to ganger daglig

For å få størst effekt bør fluoridtilskudd tas til andre tider enn tannpuss.

Tannbørste

- Det er anbefalt myk eller ekstra myk tannbørste.
- Børstestørrelse etter barnets alder/ munnstørrelse, gjerne mindre enn angitt på tannbørsten.
- Elektrisk tannbørste kan være alternativ for enkelte (det er ikke dokumentert at elektrisk tannbørste gir mindre karies enn vanlig tannbørste. Det er heller ikke dokumentert at elektrisk tannbørste gir varige skader på tannkjøttet eller tenner, men det er gjort lite forskning på barn).

Tannhelsetjenesten bør sikre at personellet i helsestasjon og skolehelsetjenesten har tilstrekkelig kunnskap til å:

- vise foreldre hvordan de skal pusse sine barns tenner med fluortannkrem
- gi råd om tannvennlig kosthold og gode tannhelsevaner
- vite hva de skal være oppmerksom på/se etter – og når de skal henvise barn til tannhelsetjenesten
- gjennomføre munnundersøkelser på barn i henhold til helsestasjonsprogrammet
- gi nødvendige opplysninger og informasjon om tann- og munnhelse i helsestasjonsprogrammet, på skolestartundersøkelsen og i helsesamtalen på 8. trinn.

Rutiner for samarbeid mellom tannhelsetjenesten og skolehelsetjenesten om barn og unge

Råd og veiledning om tannpuss og tannhelse på 1. trinn og 8. trinn

I «Nasjonal faglig retningslinje for det helsefremmende og forebyggende arbeidet i helsestasjon, skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom»; pkt. 5.2, står det at alle barn og unge bør få tilbud om en helsesamtale på 1. skoletrinn og 8. skoletrinn. Tannhelse skal være tema i helsesamtalen både på 1. og 8. trinn.

Råd og veiledning om tannpuss og tannhelse 1. trinn

- Tannpuss med fluortannkrem to ganger daglig
- Barna bør unngå å skylle munnen etter tannpussen
- Foreldre bør hjelpe barna med tannpussen eller overvåke tannpussen til barnet har motoriske ferdigheter til å klare dette selv – anslagsvis fram til barnet er omtrent 10 år
- Når 6-årsjekslene kommer er det viktig med god tannpuss på jekslenes tyggeflater
- **Tannvennlig kosthold:** Følg nasjonale anbefalinger om kosthold
- Barnet og foreldre bør spørres om de opplever noen problemer med tenner eller munn og om barnet har vært hos tannpleier/ tannlege. Barnet bør henvises til tannhelsetjenesten ved behov.

Råd og veiledning om tannpuss og tannhelse 8. trinn

- Tannpuss med fluortannkrem to ganger daglig
- Ungdom bør unngå å skylle munnen etter tannpussen
- **Tannvennlig kosthold:** Følg nasjonale anbefalinger om kosthold
- Helsepersonell bør spørre om ungdommen opplever problemer med tenner eller munn, og om han/hun har vært hos tannpleier/ tannlege. Det bør henvises til tannhelsetjenesten ved behov.
- I tenårene øker risikoen for å utvikle karies, og en del møter ikke på tannklinikken. Skolehelsetjenesten kan bidra til at utsatte ungdommer fanges opp og får hjelp med tannhelseproblemer. Det er viktig med et tett samarbeid med tannhelsetjenesten.

Bruk av tanntråd blant barn og unge

Råd og veiledning i tråd med nasjonale føringer

I «Nasjonal faglig retningslinje for tannhelsetjenester til barn og unge 0 - 20 år» står det at barn og unge kan bruke tanntråd daglig for å forebygge eller behandle oral sykdom. Eksempler på orale sykdommer er karies (hull i tennene) eller tannkjøttbetennelse (gingivitt).

Barn og unge kan bruke tanntråd daglig i tillegg til tannpuss med fluortannkrem:

- som forebyggende tiltak ved økt risiko for å utvikle karies, for eksempel ved trangstilte tenner
- der tannpuss alene ikke er nok til å fjerne gingivitt mellom tennene
- som en del av behandlingen av begynnende karies mellom tennene
- som en del av et helhetlig renholdsregime

Effekten av tanntråd er avhengig av at pasienten er motivert og lærer seg teknikken.

Praktisk - slik kan anbefalingen følges

Når tanntråd er indisert eller pasienten ønsker det, er det aktuelt å motivere og gi tilpasset opplæring i praktisk bruk inntil pasienten eller foresatte behersker teknikken. Vurder om pasienten er motivert for å bruke tanntråd og om riktig bruk av tanntråd er oppnåelig for den enkelte.

Foresatte bør hjelpe barnet eller overvåke bruk av tanntråd til barnet har motoriske ferdigheter til å klare dette selv. Det varierer fra barn til barn.

Det er rapportert bivirkninger i form av skader i gingiva (tannkjøttet) ved bruk av tanntråd. Effekten av tanntråd er avhengig av god instruksjon, pasientens motivasjon og grad av utviklet finmotorikk.

For barn og unge med store mellomrom kan det være aktuelt å bruke andre hjelpemidler enn tanntråd, for eksempel tannstikker eller mellomromsbørster (etter anbefaling fra tannhelsepersonell).

Henvisning til tannhelsetjenesten

Barn og unge som har behov for konsultasjon hos tannlege eller tannpleier, bør henvises til tannhelsetjenesten. Alle henvisninger bør følges opp ved at tannhelsetjenesten sender epikrise.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten bør ha en lav terskel for å henvise barn til tannklinikken.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten bør henvise til tannhelsetjenesten ved:

- smerter fra tenner eller tannkjøtt
- uheldige tannpussvaner, der det ikke lykkes med å endre vanene
- sukkerholdig drikke, der det ikke lykkes med å endre vanene
- synlig tannbelegg, misfarginger eller karies
- kroniske sykdommer som kan påvirke fremtidig tannhelse
- bruk av medisiner som er sukkerholdige eller som kan føre til munntørretthet

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten bør i tillegg være oppmerksom på og vurdere henvisning av:

- barn av foreldre med alvorlig somatisk sykdom, rusmiddelavhengighet eller psykisk sykdom
- barn i kjente risikofamilier eller andre barn som kan ha økt risiko for tannsykdom

Henvisningsskjema finnes på Nordland fylkeskommunes internettside.

Lenke til skjema finnes [her](#).

Ved **mottatt henvisning** fra helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal henvisningen skannes inn i barnets elektroniske pasientjournal.

Epikrise sendes til helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Det skal **dokumenteres i barnets elektroniske pasientjournal** at epikrise er sendt.

Vedlegg 1

Henvisningsskjema til tannklinikk

Unntatt offentlighet
Offl § 13 1. ledd, jf.
fvl § 13 1. ledd nr. 1

Nordland
FYLKESKOMMUNE

Den offentlige tannhelsetjenesten

Henvisningsskjema til tannklinikk

Henvisende instans (sett kryss)

Helsestasjonstjenesten: Skolehelsetjenesten:

Helsesykepleier/lege: _____

Barnets navn: _____

Fødselsnummer: _____

Foreldrenes navn: _____

Adresse: _____

Telefon: _____

Behov for tolk? Språk: _____

Årsak(er) til henvisning:

☐	Smerter i tenner og/eller tannkjøtt
☐	Problemer med tannpuss
☐	Synlig belegg, misfarginger eller karies
☐	Hyppig bruk av sukkerholdig mat og drikke (spesielt om natten)
☐	Kroniske sykdommer og/eller bruker mye medisiner
☐	Annet

Utfyllende informasjon (dersom avkrysset for annet):

_____
_____
_____

Dato og sign. henvisende helsesykepleier/lege:

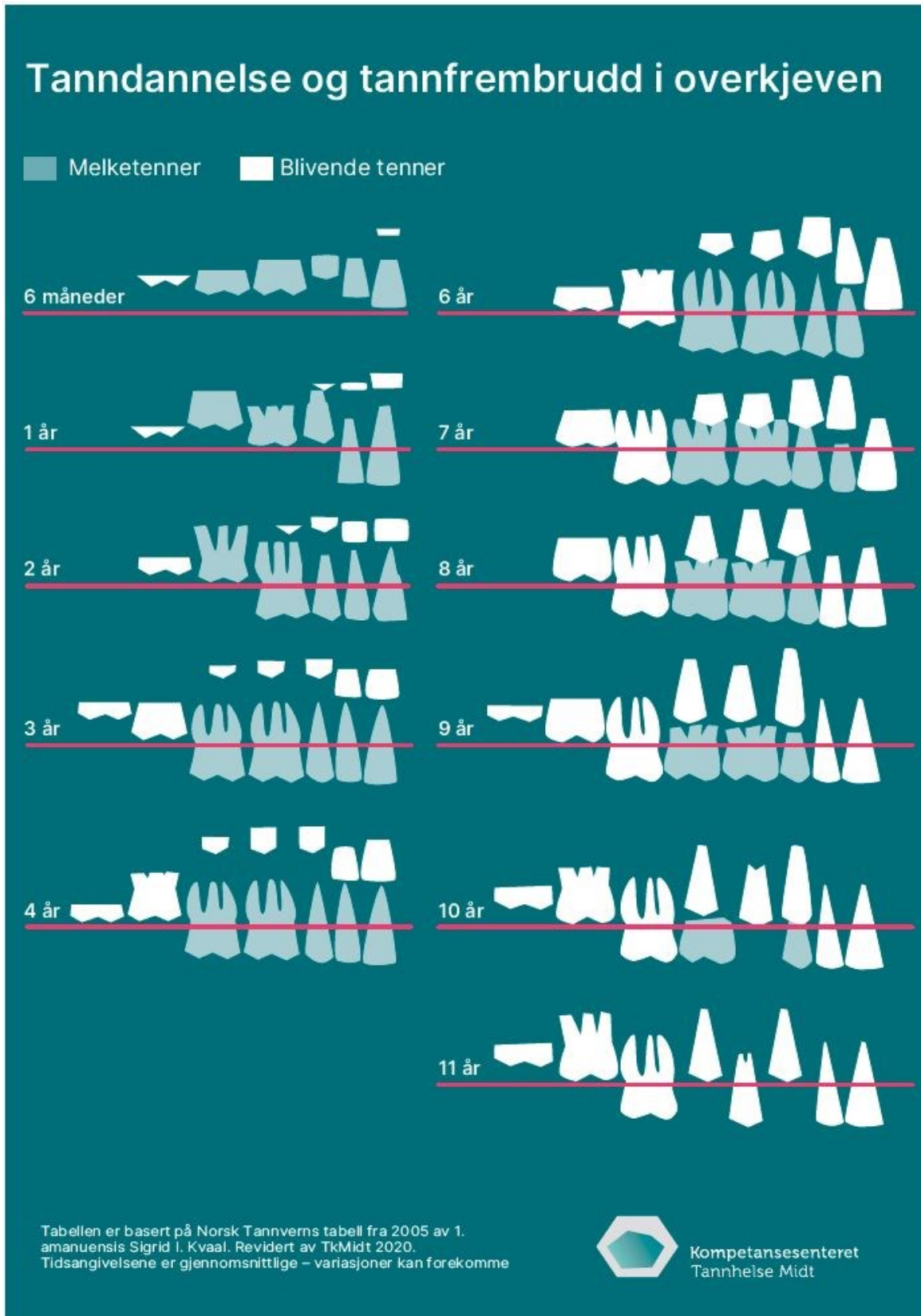
_____

Skjema utarbeidet etter «Kriterier for henvisning fra helsestasjonen til tannhelsetjenesten» av Helsedirektoratet

Nordland

Vedlegg 2

Tanndannelse og tannfrembrudd

Vedlegg 3

Digital bok om Max og Bronto på tannklinikken

Max og Bronto på tannklinikken handler om det første besøket på tannklinikken og egner seg til høytlesing for små barn. Boken er utarbeidet i samarbeid med Norsk Tannvern.

Last ned digital utgave ved å trykke [her](#).

Nordland
FYLKESKOMMUNE

Versjon 11.2021